

УДК 340.12(043)

Ірина Жаровська

Національний університет “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового Інституту права,
психології та інноваційної освіти
iryna.m.zharovska@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3821-8120>

РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

<http://doi.org/10.23939/law2023.37.065>

© Жаровська І., 2023

Проведено аналіз ролі релігійних організацій в сучасному суспільстві в контексті інформаційних та глобалізаційних змін сучасності та їх впливу на суспільно-правову реальність.

Доведено, що роль релігійних організацій трансформується в епоху глобалізованого суспільства та інформаційно-технічного прогресу. Наукова доктрина не містить єдності таких видозмін. Перша група науковців вказує на те, що роль релігійних норм у сучасному правовому регулюванні все більше віддає перевагу новітнім підходам і право тут відіграє домінуючу роль. Друга група має протилежну думку – релігія як споконвічна людська аксіологічна цінність має відповіді на всі життєві ситуації, зокрема й на новітні глобально-технічні трансформації.

Констатовано, що нині необхідні оновленні підходи і для правової науки, оскільки вона не може оминати проблеми глобалізаційних змін, що існують у правових і державницьких явищах. Характерним є те, що зараз світовий розвиток не має чіткого вектору, наука повинна встановити оптимально можливий напрям та застерегти від негативних факторів, що спричиняються глобалізацією. Роль державного управління та громадської активності мають у контексті релігійної свободи особливі переплетення й проявляються у діяльності релігійних організацій.

Мотивовано такі зміни сутності ролі релігійних організацій в сучасній правовій реальності: врахування різновекторності релігійних поглядів суспільних груп; зменшення ролі релігійної ідеології та релігійних лідерських думок як фактору формування політичної позиції члена релігійної організації; поширення релігійного екстримізму, що здебільшого зумовлена міграційними факторами.

Водночас необхідно продовжувати ідентифікувати, оцінювати та прогнозувати ризики, вплив ззовні та зсередини, щоб захистити ці гармонійні відносини шляхом прогресивного правового положення.

Ключові слова: релігійні організації, глобалізоване суспільства, інформаційне суспільство, трансформації, правова реальність.

Постановка проблеми. Релігійні переконання є одним із вагомих факторів впливу на сучасне суспільство. Релігія як суспільне явище та соціальна категорія має багатосферне спрямуван-

ня: з одного боку, є індивідуальною патерною людини через право особи на власні релігійні погляди та переконання, а з іншого – це потужній інструментарій суспільного, громадського життя та фактор взаємодії держави і окремої людини.

Релігійні норми так само, як правові, є чинником соціального регулювання поведінки людей. Позитивним є фактор взаємної поваги сфери релігії та права, можливість їх взаємних поступок та відсутності колізій. Проте в сучасну епоху глобалізаційних, морально-етичних та глибинних техніко-комунікативних трансформацій людство не може абстрагуватися від неузгодженості релігійних приписів, норм, правил та традицій, а також новітніх змін світоустрою.

Не варто дивуватися тому, що в цей момент історії з'являються нові соціально-політичні форми, оскільки глобалізація переосмислює практично все на планеті. Це стосується особливо тих соціальних і політичних умов, пов'язаних із національною державою. Серед іншого, глобальні сили підривають багато традиційних стовпів, на яких ґрунтується світська національна держава, таких як національний суверенітет, економічна автономія та соціальна ідентичність. Тому змінні характеристики у сфері державно-правового і морально-релігійного життя будуть продовжуватися й надалі.

Виклики пандемічного спрямування, військові, міграційні, демографічні та інші геополітичні кризи тільки підсилюють актуалізацію дослідження ролі релігійних чинників у суспільно-владній парадигмі побудови новітнього суспільства.

Аналіз дослідження проблеми. Сутнісні характеристики, питання оновлення та дієвості правил та норм релігійного характеру буди предметом аналізу низки фахівців у сфері як адміністративного права, так і загальнотеоретичної юриспруденції. Серед українських науковців слід відмітити праці Н. П. Бортник, І. О. Личенко, В. З. Чернописької, М. М. Сірант та інших.

Набагато ширше цими питаннями займалися представники іноземної доктрини, зокрема: A. Z. Sarnoto, L. Hayatina, Y. S. Zamani, M. Juergensmeyer, D. Van Zyl, M. Nakib та інші.

Метою статті є аналіз ролі релігійних організацій в сучасному суспільстві в контексті інформаційних та глобалізаційних змін сучасності та їх впливу на суспільно-правову реальність.

Виклад основного матеріалу. Погляди наукової еліти щодо трансформації релігійних впливів та соціальної реальності є розбіжними, загально можливо виділити два підходи.

Перший науковий аргумент вказує на те, що роль релігійних норм у сучасному правовому регулюванні все біль віддає переваги новітнім підходам і право тут відіграє домінуючу роль. Наприклад, Renee Formicola доводить, що вплив Католицької Церкви в глобальному громадянському суспільстві слабшає. Частково це пов'язано з демографічними змінами, які демонструють дедалі більшу втрату прихильників у традиційних опорних пунктах Церкви. У поєднанні зі зростанням ліберальної соціальної політики та постійними викриттями злочинів сексуального насильства з боку її духовенства, Церква змушена переглянути, як продовжувати виступати моральним захисником у громадянському суспільстві. Він намагався зробити це, перенастроївши свою позицію в глобальних відносинах між церквою та державою, рухаючись до неідеологічного або “третього шляху” політики та шукаючи позапартійних рішень для потреб соціальної справедливості [1].

Інша група авторів доводять, що релігія як споконвічна людська аксіологічна цінність має відповіді на всі життєві ситуації, зокрема й на новітні глобально-технічні трансформації. Звернемося до досліджень представників китайської правової школи. Nanlai Cao доводить, що піднесення протестантського християнства на сучасному етапі глобалізації відбувається як видозміна унікального соціального та культурного явища. Він вказує, що глобалізацію можна розглядати не лише як процес гомогенізації в політичному та економічному плані, а й як процес, у якому релігійні ідеї та моральні принципи поширюються по всьому світу, тоді, як на попередній стадії глобалізації відсутність християнства колись розглядалася як моральний аргумент для заборони міграції китайців на християнський Захід, у нинішньому контексті агресивного розвитку бізнесу та масової еміграції

християнство стало життєво важливою соціальною силою та моральним ресурсом у зв'язуванні торгівлі та діаспорних зв'язків [2]. Отож релігія є додатковим аргументом у глобальному суспільстві, а не обтяжуючим фактором.

При будь-яких обставинах, зараз необхідні оновленні підходи і для правової науки, оскільки вона не може оминати проблеми глобалізаційних змін, що існують у правових і державницьких явищах. Характерним є те, що нині світовий розвиток не має чіткого вектору, наука повинна встановити оптимально можливий напрям та застерегти від негативних факторів, що спричиняються глобалізацією. Роль державного управління та громадської активності мають в контексті релігійної свободи особливі переплетення й проявляються у діяльності релігійних організацій. Вказане підкреслює актуальність правового регулювання функціонування останніх в сучасному постмодерністському суспільстві.

Mark Juergensmeyer доводить, що поява нових форм релігійного націоналізму наприкінці 20-го та на початку 21-го століть значною мірою є побічним продуктом глобалізації. Оскільки національні держави пронизані транснаціональною економікою та тенденціями, а світський націоналізм кидає виклик глобальній діаспорі народів і культур, виникли нові етно-релігійні рухи, щоб зміцнити почуття національної спільноти та мети. Можна спроектувати щонайменше три різні види майбутнього релігійного та етнічного націоналізму в глобальному світі: релігійна та етнічна політика ігнорує глобалізацію; вказані виступають проти неї; вони визначають власне транснаціональне майбутнє [3].

Будь-яка релігія має певні норми. Ці норми торкаються питань суспільства, його організації, встановлюють певні правила поведінки. Релігійні норми також регламентують відносини між народами, націями, державами. Вони встановлюють певні обмеження, закони та правила. Для цього напряму важливо чітко організувати виконання законів, вибрати ефективні формати державного управління. Водночас необхідно продовжувати ідентифікувати, оцінювати та прогнозувати ризики, вплив ззовні та зсередини, щоб захистити ці гармонійні відносини шляхом прогресивного правового положення. У контексті побудови правової держави положення, спрямовані на встановлення громадсько-державних відносин відображаються в твердій рішучості та рівному розподілі обов'язків між обома сторонами. До того ж держава повинна розробити відповідну поведінку для спеціальних організацій у суспільстві, що відображають релігійну свободу людини. Тому пріоритетним є ефективне правове регулювання статусу релігійні організації на нормотворчому і правозастосовному рівнях.

Первісна соціальна організація була переважно доповнена спонтанною соціальною організацією. Сучасне суспільство не могло б існувати без значного компонента сконструйованої соціальної організації і що сконструйована соціальна організація буде ще більшою частиною суспільств в інформаційну еру у майбутньому.

Важливим принципом функціонування релігійних організацій є побудова державної політики у цій сфері з врахуванням різносторонності та різновекторності релігійних уподобань сучасного суспільства.

В підтвердження такого твердження звернемося до підсумків опитування, що проводила WVS (Всесвітня соціологічна мережа, що вивчає зміна цінностей та їх вплив на суспільно-політичне), котре охоплювало 97 державах, на яких проживають майже 90 відсотків населення світу. В результаті опитування авторитетні соціологи підсумували, що традиційне/секулярно-раціональне вимірювання цінностей відображає контраст між суспільством, в якій релігія дуже важлива, і тим, де її роль не настільки суттєва. Суспільства традиційної полярності відстоюють важливість зв'язків батьків і дітей, повагу до влади і традиційні сімейні цінності, при відмові від розлучень, абортів, евтаназії та самогубств. Ці суспільства мають високий рівень національної гордості та націоналістичного світогляду. Суспільства з секулярно-раціональними поглядами мають протилежні уподобання. Майже у всіх промислових суспільства світогляд перейшов від традиційного до світсько-раціональних цінностей [4].

Вагомо розуміти, що сучасне суспільство не формує єдиної ідеологічної системи в межах представників окремої релігії. Глобалізація, інформаційна відкритість, багатоканальність інформації усунула первинний, навіть прерогативний вплив релігійної ідеології, думки релігійних лідерів на учасників релігійно-суспільних відносин. Ще півстоліття тому можна було говорити про спільну політико-соціальну ідеологію представників окремої релігійної групи. Нині роль цього чинника знівельована. Для того, щоб не бути голослівними, приведемо приклад дослідження проведене пактестанськими дослідниками щодо впливу релігійної думки (для аналізу бралася мусульманська релігійна громада) на ставлення до політики уряду щодо подолання пандемічної загрози COVID-19. Результати аналізу продемонстрували, мусульмани полярно сприймають урядову політику, а саме; 1) ірраціонально-пасивні групи, ті, чії погляди не ґрунтуються на науковій логіці та не пропонують рішень щодо запобігання пандемії COVID-19; 2) групи, які активно ненавидять, але наведені аргументи, як правило, ірраціональні; 3) раціональні групи, але деякі є напівраціональними та підтримують урядову політику; 4) раціональні групи, але сором'язливі у представленні своїх аргументів; 5) раціонально-активні групи, які підтримують державну політику [5]. Отож, позиції є протилежними, що вказує про відсутність впливу релігійного пріоритету в державно-політичній ідеологічній патерні особистості.

Ще одним проявом сучасної соціально-правової реальності в контексті релігійних відносин є те, що вплив релігії на суспільно-політичні процеси в епоху глобалізації супроводжується виникненням та поширенням релігійної ксенофобії, суттєвим впливом ксенофобії, у широкому розумінні – виникнення та поширення екстремізму. Тут слід продовжити, що криза мігрантів, що супроводжується, зокрема релігійною багатоманітністю, втілює в собі найскладнішу політичну проблему, з якою стикається міжнародна безпека та право ЄС, що свідчить про зростання ксенофобії та піддає сумніву європейський мультикультуралізм.

Європейські правовики констатують, що культурна цілісність ЄС залишається незрозумілою, а криза мігрантів відкриває дискурс мультикультуралізму. Модель національної держави зазнала значних глобалізованих світових змін, ставши менш стійкою та менш критичною для культурних, політичних та економічних процесів. Через зростаючу економічну незахищеність і страх втратити національну ідентичність у середовищі глобалізованої культури, деякі сприйняли мультикультуралізм як загрозу. Гуманітарний та безпековий дискурс відображає мікрорівень ситуації на місці та макрорівень ЗМІ та політичну дію. Прийняття етнорелігійної чи політичної різноманітності не звільняє іммігрантів від обов'язку визнавати всі правила, необхідні для продуктивного співіснування. Участь мігрантів у соціально-економічних і політичних системах означає реалізацію передумов для початку культурної інтеграції. Криза викликала лавину антиісламських настроїв, які стали еталонною матрицею для радикального популізму. Почуття ідентифікації з місцевим національним житловим товариством, де ісламські правила щодо матриці легітимізуються через визнання універсальної теологічної моделі, є символічним моментом і підходом участі до розуміння як релігії, так і інтеграції. Конструювання іммігрантів як групи, незалежно від того, чи є вони мігрантами, біженцями чи шукачами притулку, має тенденцію захочувати сприйняття того, що "їхні" інтереси, цінності та традиції конкурують з "нашими", стимулюючи негативні емоції у формі упереджень [6]. Вказане призводить до радикалізму з обох боків та є загрозою національній державній безпеці.

Висновок. Роль релігійних організацій трансформується в епоху глобалізованого суспільства та інформаційно-технічного прогресу. Наукова доктрина не містить єдності таких видозмін. Перша група науковців вказує на те, що роль релігійних норм у сучасному правовому регулюванні все більше віддає переваги новітнім підходам, і право тут відіграє домінуючу роль. Друга група має протилежну думку – релігія як споконвічна людська аксіологічна цінність має відповіді на всі життєві ситуації, зокрема й на новітні глобально-технічні трансформації.

Мотивовано такі зміни сутності ролі релігійних організацій в сучасній правовій реальності таким, як: врахування різновекторності релігійних поглядів суспільних груп; зменшення ролі релі-

гійної ідеології та релігійних лідерських думок як фактору формування політичної позиції члена релігійної організації; поширення релігійного екстримізму, що здебільшого зумовлена міграційними факторами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Formicola R. (2021). The Catholic Religious Presence in Civil Society: A Waning Influence // *Religions*. No. 12(4). P. 248. URL : <https://doi.org/10.3390/rel12040248>.
2. Cao N. (2019). A Sinicized World Religion?: Chinese Christianity at the Contemporary Moment of Globalization // *Religions*. No. 10(8). P. 459. URL : <https://doi.org/10.3390/rel10080459>.
3. Juergensmeyer M. (2019). Religious Nationalism in a Global World // *Religions*. No. 10(2). P. 97. URL : <https://doi.org/10.3390/rel10020097>.
4. World Values Survey. Values change the World. 5 waves. URL : www.worldvaluessurvey.org;
5. Sarnoto A. Z., Hayatina L. (2021). Polarization of the Muslim community towards government policies in overcoming the COVID-19 pandemic in Indonesia // *Linguistics and Culture Review*. No. 5(S1). P. 642–652. URL : <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS1.1449>.
6. Hadzic F. (2020). The European Union (EU) Political Identity within the migrant crisis, and the Balkan – Bosnian route; xenophobia and religious identity // *Research, Society and Development*. [S. 1.]. v. 9. No. 10. DOI: 10.33448/rsd-v9i10.8685.

REFERENCES

1. Formicola R. (2021). *The Catholic Religious Presence in Civil Society. A Waning Influence*. *Religions*. No. 12(4). P. 248. URL : <https://doi.org/10.3390/rel12040248> [in English].
2. Cao N. (2019). *A Sinicized World Religion?: Chinese Christianity at the Contemporary Moment of Globalization*. *Religions*. No. 10(8). P. 459 <https://doi.org/10.3390/rel10080459> [in English].
3. Juergensmeyer M. (2019). *Religious Nationalism in a Global World*. *Religions*. No. 10(2). P. 97. URL : <https://doi.org/10.3390/rel10020097> [in English].
4. World Values Survey. *Values change the World*. 5 waves. URL : www.worldvaluessurvey.org [in English].
5. Sarnoto A. Z., Hayatina L. (2021). *Polarization of the Muslim community towards government policies in overcoming the COVID-19 pandemic in Indonesia*. *Linguistics and Culture Review*. No. 5(S1). P. 642–652. URL : <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS1.1449> [in English].
6. Hadzic F. (2020). *The European Union (EU) Political Identity within the migrant crisis, and the Balkan – Bosnian route; xenophobia and religious identity*. *Research, Society and Development*. [S. 1.]. v. 9. No. 10. DOI: 10.33448/rsd-v9i10.8685 [in English].

Дата надходження: 08.02.2022 р.

Iryna Zharovska
Lviv Polytechnic National University,
Doctor of Law
Department of Theory of Law and Constitutionalism
Institute law, psychology and
innovative education
iryna.m.zharovska@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3821-8120>

THE ROLE OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS IN MODERN SOCIO-LEGAL RELATIONS

The article is devoted to the analysis of the role of religious organizations in modern society in the context of information and globalization changes of modern times and their impact on social and legal reality.

It is proved that the role of religious organizations is transformed in the era of globalized society and information and technological progress. Scientific doctrine does not contain the unity of such variations. The first group of scientists points out that the role of religious norms in modern legal regulation increasingly gives preference to the newest approaches and law plays a dominant role here. The second group has the opposite opinion – religion as a primordial human axiological value has answers to all life situations, including the latest global-technical transformations.

It has been established that updated approaches are needed for legal science as well, since it cannot bypass the problems of globalization changes that exist in legal and state phenomena. It is characteristic that now world development does not have a clear vector, science must establish the optimal possible direction and warn against negative factors caused by globalization. The role of state administration and public activism in the context of religious freedom have a special intertwining and are manifested in the activities of religious organizations.

The following changes in the essence of the role of religious organizations in modern legal reality are motivated: taking into account the diversity of religious views of social groups; reducing the role of religious ideology and religious leadership opinions as a factor in forming the political position of a member of a religious organization; the spread of religious extremism, which is mostly caused by migration factors.

At the same time, it is necessary to continue to identify, evaluate and forecast risks, external and internal influences in order to protect this harmonious relationship through progressive legal provisions.

Key words: religious organizations, globalized society, information society, transformations, legal reality.